

اصلاحات ملیمتری

سیداحمد نبوی

پرونده این ماه، طرح تحول اقتصادی گزارش

اژانس بین‌المللی انرژی با انتشار گزارشی، ضمن ارائه توصیه‌هایی در زمینه اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها تأکید کرد که این اقدام باید به طور تدریجی و میلیمتری انجام گیرد تا فشار مالی ناشی از کاهش یارانه‌ها نارضایتی قشر کم‌درآمد را به دنبال نیاورد. ضمن آنکه این سازمان پرداخت یارانه‌ها به بخشهای مدرن تر تأمین انرژی به جای بخشهای قدیمی و سنتی را مطلوب تر ارزیابی کرده است.

موجب ارتقای سطح زندگی قشر فقیر خواهد شد. این بحث در خصوص انرژی برق اهمیت مضاعفی دارد چرا که انرژی برق نقش مهمی در رشد و توسعه پایدار اقتصادی ایفا می‌کند. بنابراین پیش‌بینی می‌شود یارانه‌ها طی سالهای آینده نیز بخش مهمی از سیاستهای انرژی در کشورهای در حال توسعه برای حمایت از قشر فقیر جامعه به شمار رود.

هدفمند، مؤثر، حساب شده و شفاف

افزایش یارانه مصرف انرژی طی سالهای اخیر موجب رشد فزاینده مصرف انرژیهای فسیلی، وارد آمدن خسارتهای زیانهای جبران‌ناپذیری به محیط زیست و افزایش چشمگیر هزینه‌های اقتصادی شده است. هدف اصلی از اصلاح سیستم یارانه‌ها، کاهش یا حذف کامل آن است. حذف کامل یارانه‌ها یک سیاست برد - برد است. کلیه یارانه‌های مربوط به انرژیهای فسیلی باید کاهش یابد. البته در اکثر موارد دولت‌ها با تضاد و تناقض بین آثار اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی حذف یارانه‌ها روبه‌رو می‌شوند.

یارانه خوب یارانه‌ای است که زمینه دستیابی به انرژیهای مدرن را فراهم کند، تأثیر مثبتی در محیط زیست داشته باشد و موجب افزایش بهره‌وری مصرف انرژی شود. برای اصلاح سیستم یارانه‌ها یک رویکرد و مدل خاص وجود ندارد و هر کشوری باید بر اساس منافع و شرایط محلی و اولویتهای خود اقدام به اصلاح این سیستم کند.

تجربه نشان می‌دهد، برنامه یارانه‌ها باید دارای شاخصهای زیر باشد: هدفمند باشد، به این معنا که یارانه تنها به قشر نیازمند و کم درآمد اختصاص یابد. مؤثر باشد، به این معنا که یارانه‌ها نباید انگیزه‌های تولید یا مصرف یک کالا یا یک خدمت را از بین ببرد. یارانه‌ها باید بر اساس تحلیلهای و کارشناسیهای علمی دقیق، منطقی و شفاف باشد، به این معنا که اطلاعات مربوط به هزینه‌های دولت در زمینه یارانه‌ها مشخص باشد و گروه‌های مختلف دریافت‌کننده یارانه‌ها به خوبی تعریف شده باشند. به علاوه تدریجی باشد به این معنا که باید تغییر نظام یارانه‌ها به طور تدریجی و غیر شتاب زده باشد. هدفمندی یارانه‌ها باید به گونه‌ای باشد که منافع یارانه‌ها تنها به قشر فقیر و نیازمند محدود شود. گروه‌های هدف معمولاً شامل تولیدکنندگان یا بخش خاصی از مصرف‌کنندگان خواهند بود. هدفمندی یارانه‌ها موجب کاهش شدید بار مالی و هزینه‌های اقتصادی در دولت خواهد شد. مثلاً خانوارهای با درآمد بالا باید دستیابی کمتری به برق ارزان قیمت داشته باشند و یارانه مصرف برق به قشر کم درآمد و نیازمند اختصاص داده شود. نکته دیگر اینکه، پرداخت یارانه باید به گونه‌ای باشد که

انگیزه‌های تولید و عرضه یک محصول یا یک خدمت را از بین نبرد. مسئله مهم در یارانه تولید این است که این یارانه باید موجب افزایش ظرفیت یا تولید شود. مثلاً پرداخت یارانه برای نیروگاه‌های خورشیدی موجب افزایش تولید برق در اتریش، دانمارک، آلمان، ژاپن و سوئد شده است. به طور کلی یارانه تولید باید بر اساس هر واحد تولید محاسبه و پرداخت شود. مهمترین بخش اصلاح سیستم یارانه‌ها، تشخیص دقیق گروه‌های هدف است.

تقلب و ارائه اطلاعات نادرست مشکل بزرگی در اجرای برنامه یارانه است. مثلاً پرداخت نقدی یارانه انرژی در اکوادور و هند به گروه‌های تقلبی هدف، موجب ایجاد مشکلات زیادی در این دو کشور شده است. نکته دیگر اینکه کلیه هزینه‌های مالی و یارانه‌های پرداختی به گروه‌های هدف باید کاملاً شفاف باشد. دولت و سازمانهای دولتی نیز باید نظارت قاطع و کاملی را بر سیستم پرداخت نقدی یارانه‌ها داشته باشند.

مقاومت برخی گروه‌ها

باید به یاد داشت که این طرح معمولاً با مقاومت گروه‌هایی روبه‌رو می‌شود که پیش از این به صورت ناعادلانه از مزایای یارانه‌ها بهره‌مند می‌شدند. بی‌شک یارانه انرژی بار مالی سنگینی را بر دولت‌ها وارد می‌کند و گروه‌های هدف بهره‌چندانی را از یارانه انرژی نخواهند برد. تجربه نشان داده که کاهش یارانه‌ها با مقاومت‌های شدیدی در کشورهای مختلف روبه‌رو شده است. مثلاً طرح افزایش قیمت برق در هند طی سال ۲۰۰۰ با تظاهرات گسترده و وسیع مردم همراه بود.

هدفمند کردن یارانه‌ها نه تنها موجب کاهش فشار و بار مالی بر دولت می‌شود، بلکه بخش بیشتری از قشر فقیر و کم درآمد تحت پوشش یارانه‌ها قرار خواهند گرفت. حذف یارانه انرژی در عمل نیازمند عزم سیاسی قوی برای تصمیم‌گیری است. این مسئله به نفع کل افراد جامعه خواهد بود. توصیه‌های زیر برای غلبه بر مقاومتها در برابر کاهش یارانه‌ها به سیاستگذاران ارائه می‌شود: اصلاحات باید تدریجی باشد تا فشار مالی ناشی از کاهش یارانه‌ها موجب نارضایتی قشر کم درآمد نشود. مثلاً کاهش حمایت مالی از بخش معدن فرانسه طی برنامه بیست ساله از سال ۱۹۸۶ میلادی آغاز شد. اگر اصلاح یارانه انرژی موجب کاهش قدرت خرید قشر خاصی می‌شود، دولت باید با استفاده از ابزارهای مختلف از این قشرها حمایت به عمل آورد. سیاستمداران باید با برقراری ارتباط با مردم و افزایش آگاهی مردم در خصوص آثار مثبت اصلاح نظام یارانه‌ها، زمینه همراهی مردم با دولت را فراهم آورند. در بسیاری از کشورها مردم به خوبی از آثار مثبت مصرف انرژیهای جایگزین و لزوم کاهش مصرف انرژیهای فسیلی آگاه هستند. اصلاح نظام یارانه‌ها باید بخشی از روند اصلاحات اجتماعی و اقتصادی باشد.

اصلاحات اقتصادی نیز باید با هدف اصلاح زیرساختهای بخش انرژی و به طور کلی زیر ساختهای اقتصادی همراه باشد. دولت باید با حمایت از بخش خصوصی، زمینه افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی را فراهم آورد. ■